

Relace a relační

Vědy si z filosofie ponechaly jednak pojmy a pojmovost, jednak její kriticismus. To, že s ním někdy zacházejí neopatrně a spíše se sterilním dogmatismem, nemluví proti kriticismu, ale proti jeho nezvládnutí. Kritika a kriticismus někdy nepozorovaně, ale posléze zničujícím způsobem abracejí své ostří proti nezvládnuté a jen schematicky napodobující kritice. Dobrým příkladem je myšlenkový obrat, který předvedl Karel Čapek ve své Kritice slov, když pojednával o tzv. relativismu. Relativismus, který tvrdí, že všechno je relativní, ve své kritice selhává, protože zapomíná na sebe: je-li vše relativní, musí být relativní i teze, že vše je relativní. A je-li tato teze vskutku kriticky a sebekriticky chápána jako relativní, vyplývá z toho, že jen téměř vše je relativní, tedy že něco přece jen zbývá, co relativní není. To sice vypadá jako rétorický či sofistický obrat, ale může to být vysloveno i jinak: být relativní znamená být v relaci k něčemu. Toto „něco“, vůči čemu je něco druhého „jen relativní“, je buď nějaká další relace, anebo něco, co už samo relací není (nýbrž co se jen může do nějaké relace dostat anebo v nějaké relaci být). Je vyloučeno, aby všechno byly jen relace (vztahy), protože alespoň některé relace musí být relacemi k něčemu jinému než k relacím. Pokud tohle připustíme, musíme také připustit, že nikoli vše je relativní, nýbrž jen něco. – Výsledek je tedy stejný jako u Čapka.

(Praha, 031020-2.)